

Handläggare
Arne Jamtrot
Telefon: 08-50828939**Till**
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2018-05-15, p 23

Kemikaliecentrums årsrapport för 2017

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna kemikaliecentrums årsrapport för 2017.

Gunnar Söderholm
FörvaltningschefMaria Svanholm
Avdelningschef

Sammanfattning

Kemikaliecentrums arbete med att stödja stadens verksamheter i genomförandet av Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019 har under året fortsatt med hög intensitet.

Informationskampanjen Kemikaliesmart hem har utifrån besök hemma hos fem stockholmsprofiler gett tips om hur kemikalierisker i hemmet kan minskas. Seminarier och informationsmaterial har erbjudits för verksamhetsutövare inom handeln, bygg- och anläggningsbranschen, frisörbranschen och förskolan.

Ett samarbete med upphandlare på framförallt serviceförvaltningen har gjort att kemikaliecentrum har varit med och formulerat och följt upp kemikaliekrav inom ett flertal avtalsområden, exempelvis köks- och serveringsutrustning och kontorsmaterial.

Systemen Chemsoft och Byggvarubedömningen som hjälper till med val och dokumentation av kemiska produkter respektive bygg- och anläggningsmaterial har under året implementerats brett i stadens verksamheter genom massiva utbildningsinsatser. Utredningen om gummigranulat har fortsatt och kommer under

2018 att presentera en rekommendation för användning av konstgräs och platsgjutet gummi i stadens verksamheter.

En uppföljning av den dammundersökning som genomfördes 2015-16 har under året planerats och genomförs våren 2018. För att kartlägga ett urval prioriterade ämnens förekomst i staden har substansflödesanalyser gjorts inom projektet NonHazCity.

Under hösten utsågs Stockholm av tidskriften Aktuell Hållbarhet till Sveriges kemikaliesmartaste kommun, på grund av det arbete som genomförs av kemikaliecentrum och många andra för att genomföra kemikalieplanen.

Bakgrund

För att stödja stadens verksamheter i genomförandet av Stockholms stads kemikalieplan inrättades hösten 2014 ett kemikaliecentrum. Av kemikalieplanen framgår att kemikaliecentrum årligen ska rapportera sitt arbete till miljö- och hälsoskyddsnämnden. Rapporteringen ska beskriva genomfört arbete och eventuella identifierade hinder och svårigheter. I föreliggande tjänsteutlåtande presenteras arbetet under 2017 uppdelat på respektive verksamhetsområde enligt kemikalieplanen där kemikaliecentrum har ett utpekat ansvar.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Stöd till implementeringen av kemikalieplanen

1.1	Erbjuda stadens verksamheter stöd i kemikaliearbetet via ett kemikaliecentrum	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
1.2	Lansera och informera om kemikalieplanen	Kontinuerligt från 2014	Kemikaliecentrum
1.3	Skapa nätverk och mötesplatser där stadens verksamheter kan utbyta erfarenheter inom olika kemikalierelaterade frågor.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
1.4	Etablera och upprätthålla kontakt med ledande forskare i ett vetenskapligt råd	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum

Kemikaliecentrum inrättades 2014 och har sedan dess vuxit. Idag är tio personer involverade i centrumets arbete, varav ungefär hälften även har andra arbetsuppgifter och/eller är visstidsanställda. På möten och konferenser i staden, externt och internationellt har kemikalieplanen presenterats.

Nätverk och mötesplatser har skapats och än mer har befintliga nätverk utnyttjats.

Det vetenskapliga rådet träffades vid endast ett tillfälle under 2017, eftersom höstsammanträdet fick ställas in. Ungefär ett dussin forskare och representanter för nationella myndigheter deltar i rådet. Kemikaliecentrum presenterade aktuella frågor inom sitt arbete och fick kommentarer, samt fick en uppdatering av nyheter från forskningsfronten. Frågor som har diskuterats har rört bland annat konstgräs, åtgärder för kemikaliesmart förskola, undersökningen av damm från förskolor mm. Deltagarna har uttryckt sin uppskattning över att få bidra till mer tillämpat arbete och få förståelse för hur kunskap om kemikalier omsätts i praktiska åtgärder.

Under hösten placerade tidskriften Aktuell hållbarhet Stockholm överst på listan över Sveriges kemikaliesmartaste kommuner. Ett fint erkännande för de ambitioner som finns i kemikalieplanen och för det arbete kemikaliecentrum och många andra i staden gör för att genomföra den.

Information och dialog

2.1	Ta fram en gemensam kommunikationsplan för stadens kemikaliekommunikation: • målgrupper • budskap • kanaler och metoder	2014-15	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m fl
2.2	Genomföra aktiviteter enligt kommunikationsplanen	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m fl
2.3	Följa upp utfall, resultat och/eller effekt av aktiviteterna	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m fl

Enligt kommunikationsplanen ska information och dialog föras med många olika målgrupper, både interna och externa. Några exempel på aktiviteter under 2017 har varit:

Kommunikation med förskolorna:

Kemikaliecentrum har mellan 2015 och 2017 gett halvdags-utbildningar för chefer och miljöombud i alla stadsdelar och haft flera utbildningstillfällen för fristående förskolor. Från 2017 bjuds det istället in till öppna föreläsningar i Tekniska nämndhuset. Både personal från kommunala och fristående förskolor/pedagogisk omsorg i Stockholms stad är välkomna. Föreläsningen som gjordes i

maj 2017 filmades och finns att se på hemsidan
www.stockholm.se/kemikaliesmartforskola.

På hemsidan finns också listor på kemikaliesmarta val ur det upphandlade sortimentet, de uppdateras flera gånger under året. En ny hemsida med information om plaster har också lanserats. Den ska främst hjälpa förskolepersonal att bedöma olika material, men är såklart även öppen för alla invånare.

Under 2017 lanserades broschyren *Goda exempel för en kemikaliesmart förskola*. Det är en bildrik inspirationsbroschyr som ska ge roliga, smarta och kemikaliebra idéer till förskolornas verksamhet. Framtagandet gjordes i samarbete med förskolepersonal i staden.

Webbutbildningen för en kemikaliesmart förskola fortsätter att användas av personalen på förskolor i staden. För närvarande har cirka 1200 personalgrupper påbörjat utbildningen, varav 860 är på kommunala förskolor. Hur många förskolor det är går inte att säga eftersom en del grupper har genomfört utbildningen gemensamt med personal från flera förskolor och en del flera gånger på samma förskola.

Kommunikation med konsumenter/invånare:

Genom EU-projektet *NonHazCity* har en stor satsning på information till invånarna gjorts under året. Kampanjen *Kemikaliesmart hem* drog igång i september med ett event för invånarna. Publiken i den fullsatta hörsalen fick bland annat höra forskaren och toxikologen Mattias Öberg samt inspiratören Sara Johansson. Under hösten följde hembesök hemma hos fem kända Stockholmare. Finansborgarrådet Karin Wanngård, artisten Magnus Carlson från Weeping Willows, videobloggaren Therese Zätterqvist, miljöministern Karolina Skog och stylisten Pamela Bellafesta fick alla tips på ett mer kemikaliesmart vardagsliv. Dammprover togs också från deras sovrum och vardagsrum. Vilka kemikalier som fanns i deras damm kommer presenteras under våren 2018. Hembesöken filmades och finns att nå via kampanjsidan
www.stockholm.se/kemikaliesmarthem.

En broschyr med tips i pdf-format har tagits fram och kan laddas ner från hemsidan. Tipsen och filmerna har spridits dagligen i sociala medier under höstens kampanjperiod. Inför jul kunde man se kemikalieinformation på reklamtavlor på stan. Att välja fluorfria vinterkläder och ekologisk julmat var två av budskapen.

Kommunikation med företag:

Forum för kemikaliesmart handel har fortsatt med tre frukostseminarier i samarbete med Svensk Handel. Temana har varit kemikalier i kemiska och kosmetiska produkter, kemikalier i elektronik samt kemikaliekrav, Reach kandidatförteckning och artikel 33. Forum för kemikaliesmart byggande hade två seminarier för byggbranschens olika aktörer, se avsnittet Byggmaterial nedan. Flertalet seminarier filmades och kan ses i efterhand via kemikaliecentrums hemsida.

Under 2017 slutfördes arbetet med en informationsbroschyr och affisch med namnet *Kemikaliesmart frisör*. Våren 2017 skickades de ut till stadens frisörer och frisörskolor. I november arrangerades ett seminarium för verksamma frisörer, elever och lärare.

Seminariet filmades och finns att se på www.stockholm.se/kemikaliesmartfrisor.

Upphandling

3.1	Vid all upphandling av varor ska information om innehåll av ämnen på EUs kandidatlista begäras in.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.2	För upphandlingsområden där det finns rekommenderade kriterier från Miljöstyrningsrådet ska dessa användas.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.3	Om den upphandlade produkten ska användas i särskilt känsliga tillämpningar ska särskilda kriterier ställas för att säkerställa att utfasningsämnen och relevanta prioriterade riskminskningsämnen inte förekommer.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.4	En systematisk uppföljning av ställda krav ska göras, i första hand inom utpekade områden.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.5	Om uppföljningen visar att kemikaliekraven inte uppfyllts på avtalat vis ska sanktioner vidtas enligt samma rutiner som vid andra avtalsbrott.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag
3.6	Upphandlare och annan berörd personal i stadens verksamheter ska erbjudas kompetensutveckling inom kemikalieområdet.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum i samarbete med SLK – upphandling och konkurrens

Staden köper varor för hundratals miljoner om året vilket gör att det genom krav i upphandling samt tillhörande uppföljning finns stor potential att förändra marknaden till det bättre miljömässigt sett.

Genom att en av medarbetarna på Kemikaliecentrum sedan september 2017 arbetar 20% på serviceförvaltningen har en tätare och mer kontinuerlig kontakt med upphandlarna uppnåtts. Kemikaliecentrum har medverkat i följande upphandlingar som gjorts av serviceförvaltningen under 2017:

- Tjänst för växter i kontorsmiljöer
- Kontorsmaterial
- Läromedel
- Kök- och serveringsutrustning

Inom följande områden har kemikaliecentrum medverkat vid uppföljning av avtal tillsammans med serviceförvaltningens avtalsförvaltare:

- Sjukvårdsartiklar
- Kemisk-tekniska produkter
- Kontorsmaterial
- IT-kringutrustning
- Bild- och formmaterial
- Järnhandelsvaror

Dessutom har en egen uppföljning av området Köks- och serveringsutrustning gjorts med hjälp av konsult. Utöver det har Kemikaliecentrum deltagit i dialogmöten med leverantörer på befintligt avtal för möbler och deltagit i SKL-Kommentus referensgrupp för en ny möbelupphandling.

Det som fortfarande ofta saknas är möjlighet att delta tidigt i upphandlingsprocessen. Det medför att det är svårt att få den kvalitetssäkring angående relevans av ställda krav som behövs. Nu saknas ofta möjlighet att göra sk RFI (request for information) till potentiella leverantörer, som är ett viktigt underlag för hur drivande kemikaliekrav som kan ställas. Dessutom går kemikaliecentrum miste om möjligheten till dialog med referensgrupper gällande behov och möjligheter, vilket också påverkar kravställningen.

Då dessa två aspekter fungerat och Kemikaliecentrum deltagit redan från tidigt planeringsstadium så har processen med att ställa relevanta och väl underbyggda kemikaliekrav fungerat mycket bra, vilket tyder på att en utveckling av processen för att involvera kemikaliecentrum i ett tidigt stadium skulle kunna ge stora positiva effekter på arbetet med kemikaliekraven. En anledning till att ett relativt stort förarbete behövs är att Upphandlingsmyndighetens kriterier inte uppdateras i den takt som behövs på en föränderlig marknad, att det saknas kriterier för många varugrupper samt att de kriterier som finns ofta ligger ungefär på lagkravsnivå och därför

inte räcker för de mer långtgående krav som enligt kemikalieplanen ska ställas vid känsliga tillämpningar. De är då inte heller så utvecklingsdrivande som stadens ambition är att upphandlingskrav ska vara.

Kemikaliecentrum medverkar i nätverket Miljö och Hälsa i Upphandling och har via nätverket skickat ett brev med dessa synpunkter till Upphandlingsmyndigheten under 2017. Svar från Upphandlingsmyndigheten har erhållits men inga lösningar finns presenterade på de problem nätverket ser, även om Upphandlingsmyndigheten uttrycker att de önskar utökad dialog med medlemmarna i nätverket.

Kemikaliecentrum har fortsatt att göra analyser av material och under 2017 fokuserat på högfluorerade ämnen i textil. Högfluorerade ämnen som grupp har hittills bara kravställts i en upphandling (barnvagnar) och där hittades spårhalter av ett högfluorerat ämne (fluortelomeralkohol, FTOH), vilket kan röra sig om kontamination då halterna var mycket låga (just vid detektionsgränsen). Leverantören har informerats och ska undersöka sitt leverantörsled med avseende på detta (fortsättning följer 2018). FTOH hittades också i en akrylatbeklädd vaxduk. Eftersom högfluorerade ämnen inte kravställts i den upphandlingen så löses detta med leverantörsdialog och rekommendationer vid inköp för andra liknande artiklar i sortimentet. Dessa alternativa artiklar är fria från högfluorerade ämnen (analyser har utförts för att bekräfta detta). Anledningen till att högfluorerade ämnen inte kravställdes i upphandlingen var att leverantören vid en RFI svarat att de inte förekom i de akrylatbelagda dukarna, detta visar återigen på vikten av att utföra regelbundna kemiska analyser. I så kallade kontorstyger, till exempel till arbetsstolar och soffor, hittades inga högfluorerade ämnen i de stickprov som gjordes, däremot fanns det i några tyger avsedda för förskola för att uppnå vattenavvisande funktion. Även alternativa mjukgörare till de kända ftalaterna har analyserats och bekräftats i nya PVC-produkter (främst leksaksdjur).

Efter avtalstecknande ska leverantörerna enligt krav i förfrågningsunderlagen inkomma med redovisning av ämnen på EUs kandidatlista. Inga sådana redovisningar har kommit in och kemikaliecentrum har därför begärt in dem för vissa nya upphandlingar samt vid uppföljningsmöten och fått svaret att inga sådana ämnen ingår.

Den mer systematiska uppföljningen som startats upp under 2017, och som beskrivs ovan för förbrukningsvaror och möbler, har visat sig ge stora positiva värden. Staden har fått svar på om krav som

ställt fungerat och gett staden artiklar med de egenskaper som efterfrågats. Dessutom har processen lett till mer kvalitativ kontakt med företagen som tillhandahåller varor. Leverantörerna har uppskattat dialogen och den utökade kontakten med en av deras stora kunder. Samarbetet med Serviceförvaltningen har här varit mycket givande och avtalsförvaltarna gör ett otroligt bra jobb!

Byggmaterial

4.1	De kemikaliekrav som beskrivs i detta kapitel ska inkluderas i markanvisningsavtal/exploateringsavtal	Kontinuerligt från 2015	Exploateringskontoret
4.2	Rutiner ska utvecklas för hur kraven i markanvisningsavtal/exploateringsavtal följs upp	2015	Exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret, miljöförvaltningen
4.3	Samma kemikaliekrav ska ställas vid upphandling av byggvaror, projektörer och entreprenörer.	Kontinuerligt från 2014	Upphandlande förvaltningar och bolag.
4.4	Materialval införs som en punkt i miljötillsynen på byggprojekt.	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
4.5	Stickprovrevisioner av pågående byggprojekt ska genomföras.	Kontinuerligt från 2017	Kemikaliecentrum
4.6	Seminarier ska ordnas för introduktion till stadens kemikaliekrav och för erfarenhetsutbyte mellan byggsektorns aktörer samt internt mellan stadens förvaltningar.	Årligen från 2014.	Kemikaliecentrum
4.7	En pilotstudie ska genomföras i syfte att utreda hur barn och foster kan skyddas (bostad, förskola, skola, arbetsplatser)	2017 och framåt	Kemikaliecentrum, stadsdelsförvaltningar, utbildningsförvaltningen, fastighetskontoret och fastighetsbolagen

Markanvisning/exploateringsavtal: Kemikaliecentrum bistår sedan 2015 kontinuerligt med kompetens vid utveckling av materialkrav i exploaterings-/markanvisningsavtal och vid upphandling av projektor/entreprenad. Under 2017 har byggherrekraaven vid exploatering på stadens mark omarbetats och fastställts och presenterats vid informationstillfällen för stadens förvaltningar. Exploateringskontoret ställer nu de nya kraven vid överenskommelse om exploatering. Gällande kemikalieinnehåll ska föreskrivna och använda

kemiska produkter och fasta bygg- och anläggningsvaror vara miljöbedömda och dokumenterade i en digital loggbok i Byggvarubedömningen (BVB), eller likvärdigt system. Om produkter som har fått totalbedömningen undviks i BVB behöver användas ska detta hanteras som en avvikelse och användningen ska motiveras. Stadens egna bolag och förvaltningar har erbjudits informations-tillfällen under året och arbetar aktivt med att implementera kemikaliekraven vid upphandling i egna projekt med stöd av kemikaliecentrum.

Stickprovsrevisioner: Kemiska analyser har utförts på flera bygg- och anläggningsmaterial ifrån stadens egna projekt bland annat i pilotprojektet för kemikaliesmart förskola. Prover togs på bygg-arbetsplatsen under byggtiden. Resultatet visade överensstämmelse med innehållsdeklarationer för flertalet material. Några material som färg, byggsivor, epoxy och golvmatta innehöll kvantifierbara halter av exempelvis klorpraffiner, ftalater, Bisfenol A, PFAS mfl. Ett isoleringsmaterial innehöll olagliga halter av en ämnes-grupp. Resultatet kommer att sammanställas i rapport under 2018.

Seminarier: Under året har kemikaliecentrum anordnat två frukostseminarier inom kemikaliesmart byggande där fokusområde varit miljöstyrning vid anläggning och kravställning vid upphandling. Ett heldagsseminarium hölls på temat mikroplast – från källa till åtgärd.

Granulatutredning

Kemikaliecentrum har under 2017 fortsatt utredningsarbetet gällande nyproducerat och återvunnet gummigranulat från stadens leverantörer. Både kemiska analyser och mikroplastaspekten har inkluderats i arbetet. Rekommendation och kravformulering för inköp, användning och drift av gummigranulat på konstgräsplaner och som platsgjuten markbeläggning inom Stockholms stads verksamheter kommer att presenteras under 2018.

Pilotprojekt kemikaliesmarta åtgärder i förskola

Under 2017 fortskred pilotprojektet kemikaliesmarta åtgärder i förskola, ombyggnation, nybyggnad samt verksamhetsåtgärder i samarbete med SISAB och Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning. Projektet omfattar både inre och yttre miljö, vad det gäller kemikaliesmarta inköp. Effekter av kemikaliesmarta åtgärder mäts genom analyser av luft, damm och material. Under ombyggnad av förskolan 2017 genomfördes stickprovsrevisioner på använda material (se under avsnitt *Stickprovsrevisioner*).

Tillsyn och kontroll

5.1	Kontrollera material i kontakt med livsmedel inom de områden som Livsmedelsverket pekat ut	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.2	Kontrollera halter av tungmetaller och andra hälsofarliga ämnen i barnmat	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.3	Bidra till arbetet med att få fram nya analysmetoder för främmande ämnen i livsmedelämnen	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.4	Utveckla varutillsynen	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.5	Utveckla kemikalietillsynen hos miljöfarliga verksamheter	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.6	Fokusera på kemikalier som ska fasas ut i tillsynen av kemiska produkter i detaljhandeln	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.7	Utveckla samverkansrutiner mellan miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret för frågor om rivningar	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen, stadsbyggnadskontoret
5.8	I tillsynen av förskolor och skolor kartlägga och informera om källor som kan medföra en oönskad kemikaliepåverkan	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
5.9	Utveckla tillsynen över kosmetiska produkter som används i stora volymer	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
5.10	Fokusera märkningstillsynen på kosmetiska produkter utvecklade för barn	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
5.11	Miljöförvaltningens avdelningar och Stockholm Vatten ska, där det är möjligt, samverka kring utvalda fokusämnen	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen, Stockholm Vatten AB

Kemikaliecentrum har samarbetat med avdelningarna för hälsoskydd respektive plan och miljö i flera sammanhang under året. Främst bör nämnas tillsynen på förskolor och skolor som görs i nära anslutning till kemikaliecentrums informations- och vägledningsarbete. Tillsynen har utvecklat checklistor för att vid inspektioner kontrollera hur väl några av de viktigaste av åtgärderna i Vägledning för kemikaliesmart förskola genomförs.

Under 2017 gjordes en uppföljning av genomförandet av åtgärder på nivå 1 i vägledningen via tillsynen på förskolor. Vid inspektioner av förskolor från januari till maj användes en checklista med frågor kopplade till åtgärder på nivå 1 i vägledningen. 125 förskolor inspekterades varav 84 var kommunala och 41 var fristående verksamheter. Uppföljningen visar att de kommunala verksamheterna inte kommer att nå målet om att 95% av alla kommunala verksamheter ska ha genomfört alla åtgärder på nivå 1 i vägledningen för kemikaliesmart förskola under 2017. Resultatet visar även att det är skillnad mellan kommunala och fristående verksamheter. För tio av elva frågor är implementeringen av åtgärderna större i de kommunala än i de fristående verksamheterna. En av de större bristerna är att 77% av de kommunala verksamheterna saknar en uppdaterad kemikalieförteckning och/eller säkerhetsdatablad för verksamhetens märkningspliktiga kemikalier.

I projektet Kemikaliesmart frisör arbetar kemikaliecentrum och hälsoskyddsavdelningen med att sprida information om kemikalier till hårvårdssalonger. Arbetet under 2017 beskrivs under avsnittet Kommunikation med företag.

Stadens kemikaliehantering

6.1	Teckna ramavtal om ett databaserat kemikalie-register som systemstöd för förvaltningar och bolag	2015	Serviceförvaltningen med stöd av kemikaliecentrum
6.2	Inventera och dokumentera kemiska produkter i en kemikalieförteckning.	Kontinuerligt från 2016	Inventera och dokumentera kemiska produkter i en kemikalieförteckning.
6.3	Aktivt arbeta för att substituera utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen	Kontinuerligt från 2016	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter
6.4	Ta fram planer och vägledningar för substitutionsarbete	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
6.5	Ge support och utbildningsstöd i kemikaliefrågor	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
6.6	Redovisa uppgifter till kemikaliecentrum.	Årligen från 2017	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter
6.7	Ta fram statistik och sammanställningar om stadens kemikalieanvändning	Årligen från 2017	Kemikaliecentrum

Kemikaliecentrum har under 2017 jobbat vidare med implementeringen av kemikaliehanteringssystemet Chemsoft i stadens förvaltningar och bolag. Totalt berörs 39 förvaltningar och bolag inom staden fördelat på 10 bolag, 15 fackförvaltningar och 14 stadsdelsförvaltningar. Systemet fungerar som stöd för verksamheternas kemikaliehantering och ger information om oönskade ämnen (utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen) i kemiska produkter som bör substitueras. Chemsoft ger också staden en övergripande bild av kemikalieanvändningen inom de egna verksamheterna. Införandet har genomförts med bland annat öppna informationsträffar där vi demonstrerat systemet men också genom utbildningar på plats ute hos olika förvaltningars och bolags lokala administratörer och användare av systemet. Ca 90 % av de berörda verksamheterna har börjat lägga in sina kemiska produkter i systemet. Utifrån informationen som rapporterats in i Chemsoft under 2017 är antalet unika kemiska produkter med utfasningsämnen nu 138 st. En årlig rapportering på detta sätt kommer nu att kunna tas fram för att följa uppanvändningen från år till år. En utredning kring hur stadens entreprenörers användning av kemiska produkter kan hanteras (då detta inte omfattas av systemet i nuläget) inleddes under året och kommer att fortsätta under 2018.

Genom att Chemsoft till stora delar nu är på plats i staden finns också förutsättningar för att på ett systematiskt och kvantifierbart sätt kunna arbeta med substitution. Detta arbete är påbörjat.

Miljögiftsövervakning

7.1	Revidera programmet för miljögiftsövervakning i ytvatten, fisk och sediment till förväntade förändringar i antal vattenförekomster och prioriterade ämnen.	2014-15	Miljöförvaltningen
7.2	Utveckla övervakningen av slam	Kontinuerligt från 2014	Stockholm Vatten AB
7.3	Genomföra hälsorelaterad miljögiftsövervakning inriktad på barns exponering.	Årligen från 2015	Miljöförvaltningen
7.4	Sammanställa information om viktiga källor för utvalda ämnen.	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
7.5	Redovisa resultat från övervakningen på miljöbarometern	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen

Miljöförvaltningen genomför sedan 2009 miljögiftsövervakning i ytvatten och fisk i tre av stadens vattenförekomster (Årstaviken, Strömmen och Drevviken). Från 2013 och framåt har provlokaler utökats till att 2017 omfatta sex vattenförekomster (även Brunnsviken, Bällstaån och Ulvsundasjön). Under 2017 genomfördes även en så kallad screening i ytterligare åtta vattenförekomster. I alla provlokaler gjordes månadsvis provtagning av ytvatten för analys av metaller och PFAS. I alla provlokaler utom Bällstaån samlas fisk in en gång på hösten för analys av PCB, PBDE, HBCD, PFAS och kvicksilver.

Resultat från miljögiftsövervakningen redovisas kontinuerligt på Stockholms miljöbarometer.

Under 2015 och -16 genomfördes en undersökning av kemikalieinnehållet i damm från 100 förskolor i Stockholm i samarbete med Karolinska institutet, Stockholms universitet och IVL Svenska miljöinstitutet. Damm är dels en indikator på hur mycket farliga ämnen som sprids i förskolemiljön, dels en exponeringsväg då barnen till exempel får damm på fingrarna och stoppar dem i munnen. Under 2017 planerades ett uppföljande dammprovtagningsprojekt som genomförs under 2018. 20 förskolor som var med i projektet år 2015 och hade genomfört samtliga åtgärder på nivå 1 samt kommit en bra bit på väg med åtgärder på nivå 2 i vägledningen för kemikaliesmart förskola valdes ut för ny dammprovtagning. Syftet är att se vilken effekt åtgärderna har på nivåerna av hälsoskadliga ämnen i dammet.

Inom EU-projektet NonHazCity slutfördes arbetet med att ta fram substansflödesanalyser för ett par ämnen. En substansflödesanalys för långkedjiga klorparaffiner har gjorts som ett komplement till de som redan fanns för kort- och mellankedjiga klorparaffiner eftersom man kan se ett skifte i användningen, från kort- och mellankedjiga till långkedjiga. En substansanalys för DINP gjordes för att få mer kunskap om källor och användningsområden ett av ersättningsämnena till den utfasade ftalaten DEHP.

Som en del i projektet kemikaliesmart förskola gjorde kemikaliecentrum en undersökning av kemiskt innehåll i förskolematerial. Både nya varor i det avtalade sortimentet och gamla saker som fanns på förskolorna analyserades på innehåll av utvalda ämnen – ftalater, alternativa mjukgörare, flamskyddsmedel, klorparaffiner, PFAS, metaller och formamid. Syftet var att undersöka i vilken utsträckning det finns skadliga ämnen i material som finns på förskolorna. Totalt analyserades uppemot 200 artiklar

varav cirka 50 var nyinköpta. Huvuddelen av resultaten har presenterats i en rapport (MHN dnr 2017-8324) och visar att ämnen som numera är förbjudna är frekvent förekommande i gammalt material men inte i nytt. Resterande resultat publiceras inom NonHazCity-projektet under 2018.

NonHazCity

Sedan mars 2016 leder Stockholms stad EU-projektet "Innovative management solutions for minimizing emissions of hazardous substances from urban areas in the Baltic Sea Region (NonHazCity)". I projektet ska kommuner i Sverige, Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen och Tyskland ta fram kemikalieplaner. Flera av kommunerna satsar särskilt på att göra förskolor och skolor mer kemikaliesmarta. Under 2017 har kommunerna gjort första utkast till lokala kemikalieplaner och kartlagt vilka nyckelpersoner/verksamheter i städernas egna organisationer som behöver involveras. Olika typer av events/seminarier och möten har genomförts för att utbilda och öka medvetenheten om behov av åtgärder inom de egna organisationerna. Ett stort antal kommunikationsaktiviteter gentemot invånare och företag har också genomförts. Delar av arbetet som beskrivs under övriga rubriker utgör del i det som Stockholm genomför som sin del i arbetet inom NonHazCity. Projektet ger Kemikaliecentrum möjlighet att öka takten och ambitionsnivån i kemikaliearbetet.

NonHazCity-projektet har rönt stort intresse i Östersjösammanhang. I oktober 2017 presenterades projektet i Paris på konferensen "Des villes & territoires sans perturbateurs endocriniens", för 280 deltagare från Frankrike, Belgien och Spanien. Stockholms stad och NonHazCity-projektet har fått särskilda medel från Svenska institutet för att involvera två kommuner från Vitryssland.

Identifierade hinder och svårigheter

Ett återkommande hinder är att många förvaltningar saknar egen miljökompetens för att genomföra de åtgärder som enligt kemikalieplanen ligger på dem. Kemikaliecentrum ska bistå med specialistkompetens, men det behövs även personer i verksamheten som kan ta ansvar för åtgärderna.

På området upphandling finns fortfarande utrymme för förbättring när det gäller de tidiga kontakterna med upphandlande verksamhet. Att finnas med tidigt i processen är avgörande för kemikaliecentrums möjligheter att formulera krav som är relevanta för det aktuella området, samt drivande men realistiska utifrån marknadens möjligheter att leverera.

Upphandlingsmyndighetens arbete med att ta fram och uppdatera sina rekommenderade hållbarhetskrav har sackat efter under några år, vilket har uppmärksammats och debatterats på många håll.

Implementeringen av byggvarubedömningen i stadens verksamheter går generellt bra när det gäller byggande, men för anläggningsverksamheter finns det en del hinder. Det beror i huvudsak på att anläggningsprodukter i allmänhet inte har bedömts i byggvarubedömningen. Genom stadens insatser har antalet bedömda produkter dock ökat markant.

Förskolorna uppger att de hinder som finns för dem att komma vidare med kemikaliesmart förskola är resurser i form av pengar och personal. De har inte alltid budget för att köpa in nytt kemikaliesmart material och de behöver personalresurser för att göra jobbet med inköp och utfasning.